

CONFLUENȚE ISTORIOGRAFICE

ROMÂNEȘTI ȘI EUROPENE

90 de ani de la nașterea istoricului Gheorghe I. Brătianu

COORDONATOR :

VICTOR SPINEI

E X T R A S

I A S I
UNIVERSITATEA „AL. I. CUZA“
1988

C U P R I N S

Cuvînt înainte de VICTOR SPINEI VII

O P E R A H I S T O R I C A

LUCIAN BOIA, Tradition historiographique roumaine et „nouvelle histoire": L'œuvre de G. I. Brătianu	3
ȘTEFAN LEMNY, Istoria judecătorilor în procopările lui Gh. I. Brătianu	13
POMPILIU TEODOR, Gheorghe I. Brătianu și spiritul „Anacelor" Analogii, sincronisme și convergențe	25
ALEXANDRU FLORIN PLATON, Evul mediu universal în opera lui Gheorghe I. Brătianu	47
PAUL E. MICHELSON, Gheorghe Brătianu's Inaugural Lecture on Medieval Historiography (1923)	61
NICOLAE URSELESCU, Formarea poporului român și a limbii sale în opera lui Gheorghe Brătianu	71
SERGIU IOSIPESCU, Studiile pontice ale lui Gheorghe Brătianu	85
M. M. ALEXANDRESCU-DERSGA BULGARU, G. I. Brătianu, istoric al expansiunii genovene în Mareea Neagră	121
VASILE CRISTIAN, Preocupările de istorie modernă națională în opera lui Gheorghe I. Brătianu	141
AL. ZUB, Memorialistică și istorie: G. I. Brătianu și primul război mondial	153
MARIUS CRISTIAN, Gh. I. Brătianu despre filo-riccheză României Mari	169
VALERIU-FLORIN DOBRINESCU, G. I. Brătianu on Certain Mat- ters Concerning the Strenghtening of the Romanian Uni- onary National State	177
ION AGRIGOROAEI, Défenseur des droits nationaux du peuple roumain	185

E L E M E N T A B I O G R A P H I C A

LUCIAN NASTASA, G. I. Brătianu — drumul spre împlinirea unei vocații	195
ANISOARA POPA, Gh. I. Brătianu, profesor la Universitatea din Iasi	207
I. CIUPERCA, Gheorghe I. Brătianu și succesiunea Urișului. Repere	221
VICTOR SPINEI, Gheorghe I. Brătianu între vocația istoriei și ten- tațiile vieții politice	241

GH. I. BRĂTIANU PROFESOR LA UNIVERSITATEA DIN IASI

DE

ANISOARA POPA

Lumea gândului asupra istoriei are la rîndul său o istorie și ea trebuie privită nu ca un simplu inventar. E mai curind un sanctuar în care fiecare generație a fixat imaginea sa asupra trecutului ca rod al străduintelor permanente de patrundere a sensului existenței umane. Înțelegerea semnificațiilor unei concepții istorice presupune însă ca pas preluminar cunoașterea personalității istoricului.

Demersul nostru își propune să contribuie la conturarea personalității istoricului Gh. I. Brătianu prin precizarea cîtorva aspecte ale activității desfășurate de el ca profesor la Universitatea din Iasi. A definit aici din 1923 și pînă în 1940, anul transferării sale la București, catedra de Istorie universală medievală, modernă și contemporană a Facultății de Litere (devenită în 1929, la inițiativa sa, catedra de Istorie a evului mediu și științele auxiliare ale istoriei).

Locul său între slujitorii istorici la această Universitate a fost dejă cu autoritatea consemnat¹. Vom urmări în rîndurile de față „temeuriile și semnificația numirii ca suplinitor și apoi ca titular a lui Gh. I. Brătianu la catedra ieșeană, concepția sa asupra rosturilor învățămîntului istoric superior românesc și activitatea efectivă desfășurată la catedră (în măsura în care, date fiind posibilitățile noastre actuale de documentare, a putut fi reconstituită). Cercetarea acestei activități conduce la desprinderea cîtorva concluzii în legătură cu valoarea demersurilor în sferea istoriei ale lui Brătianu la catedra ieșeană, contribuția sa la modernizarea învățămîntului istoric românesc, ca și importanța perioadei profesoratului ieșean în devenirea istoricului.

„Sfîrșitul secolului al XIX-lea consacrase fireasca simbioză între cercetare și catedră², astfel încât studierea activității desfășurate de Brătianu la Universitatea din Iasi este în măsură să furnizeze informații referitoare la nivelul învățămîntului istoric românesc al vremii și carac-

¹ Vezi îndeosebi L. Boia, *Evoluția istoriografiei românești*, București, 1976; V. Cristian, *Istoria la Universitatea din Iasi*, Iasi, 1985; V. Rădeanu, *Cultură și istorie*, II, 1981; P. Teodor, *Evoluția gîndirii istorice românești*, Ciuj, 1970; idem, *Ch. I. Brătianu — istoricul I, Dimensiunile operei*, în *AIIAH*, XX, 1983, p. 233—247; P. Turlea, *St. S. Gorovei, L. Năstășă, „Scoala nouă” de istorie Marturii documentare*, în *AIIAH*, XII, 1, 1985; Al. Zub, *De la istoria critică la criticism*, București, 1985.

² V. Cristian, *Istoria la Universitatea din Iasi*, Iasi, 1985, p. 75.

terul său, precum și la rolul ce îi era rezervat în societate. Funcționarea sa ca profesor de istorie în orașul în care Kogălniceanu a predat primul curs de istorie națională, unde activau acum profesori de talie internațională, nu a fost întâmplătoare. Iași dovedindu-se și pentru tînărul Brătianu „oras al marilor pregătitori sufletești și al biruințelor culturale”³. „Este — după mărturisirea sa — parcă un semn al vremurilor că anii în care se înscrise dezvoltarea acestei activități sînt aproape anii de razboi”⁴.

Iași, orașul rezistenței naționale „pînă la capăt”, își asumase un rol important în direcționarea eforturilor națiunii întregite în asigurarea prin cultură a soliditații nouului edificiu național. În aceste condiții, învățămîntul universitar ieșean, cel istoric în special, care într-o anumită măsură contribuise la realizarea dezideratului național, înțelegea acum să fie „un important laborator în care se plămădește unitatea sufletească și de conștiință națională a cetățenilor statului român în granittele lui fierist”⁵. O va face prin pregătirea la înalt nivel a studentilor proveniți din toate timururile românești, tineri dintre care mulți sîngeraseră în transeele primului razboi. Din rîndul acestora provineau adesea și profesorii. Este și cazul lui Gh. I. Brătianu care după pregătirea prealabilă la Secala de ofiteri de rezervă, a participat ca voluntar la luptele din Moldova.

Amintirile de razboi⁶ ale celui care, desă fiu al președintelui Consiliului de Ministri, nu ezitase să se avînte în apriga confruntare, sint o impresionantă marturie în legătura cu starea de spirit a generației căreia îi era dat să reînregi țara. Va fi ranit în 1917 la Cireșoaia. Participarea la război și rezultatele lui îl-au marcat puternic și îl-au făcut să înțeleagă că „știința lucrurilor trecute rămîne imperfectă fără observarea celor prezente, iar înțelegerea prezentului e cu neputință fără cunoașterea timpurilor trecute”⁷.

In scopul desăvîrșirii profesionale va audia cursuri de specialitate deținută atât în țară cât și în străinătate, încă din 1923 împărtășea convingerea că „uneori catedra poate vorbi mai temeinic și mai cu rost decît tribuna”⁸. Lucrările și cursurile sale se vor impune ca prețioase demonstrații istorice ale drepturilor noastre naționale.

În urma recomandării lui Ilie Minea⁹, Gh. I. Brătianu, doctor în filosofie de la Universitatea din Cernăuți, este propus de Consiliul Facultății de Filosofie din Iași, în sedința din 27 octombrie 1923, ca suplinitor al catedrei de istorie universală de la această facultate¹⁰. Ad-

³ M. Rosetti, *La om nou legi nouă*, în *Miscarea Liberală*, an. I, nr. 2, 28 iun. 1930, p. 1.

⁴ Gh. I. Brătianu, *Memoriu de studii și lucrări 1916—1941*, p. 3.

⁵ Date de seamă prezentată de rector (T. Bratu) la 8.XI.1922, la inaugurarea nouui an de învățămînt, menționată în *Istoria Universității din Iași*, Iași, 1925, p. 110.

⁶ Gh. I. Brătianu, *File rupte din cartea războinului*, București.

⁷ Al. Zub, *Bîrziță și gîndul*, Iași, 1983, p. 272.

⁸ Gh. I. Brătianu, D. Onciu, în *Miscarea*, XVII, nr. 69, 20 martie 1923, p. 1.

⁹ P. Turlea, St. S. Gorovei, L. Nastasă, *Op. cit.*, p. 367.

¹⁰ Arh. St. Iași, fond Facultatea de Litere, D. 81923, f. 101.

versarii politici au lansat acuzatia că numai datorită faptului că „tatăl său era prim-ministrul [...]” Gh. I. Brătianu a ajuns fără examene, fără lucrări profesor universitar la 30 de ani¹¹. Este unul din răspunsurile posibile la întrebarea de ce a fost numit Brătianu la catedra ieșeană, un răspuns însă evident inexact.

Un alt contemporan arăta că „țîrnăr de tot a ajuns Gh. I. Brătianu la o situație pe care mulți încep a o rîvni abia cînd ajung să încărunțească”, dar înțea să sublinieze că, „desi e fiul celei mai distinse figurii politice din țara, totuși nu aceasta l-a ridicat acolo unde se găsește azi, ci frumoasele lui însușiri intelectuale și morale”¹². Iorga însuși vedea în Brătianu încă în 1916 „un țîrnăr care, desii în liceu, face serioase și promițătoare studii de istorie”¹³.

„Pomenirea anilor de altădată” — afirma Brătianu „cu ocazia unei comemorări ce se impunea” — este „prilejul de a revedea anumite judecăți și prejudecăți ce apăsa asupra amintirii lor și o întunecă în ochii urmărilor”¹⁴. Între acești nedreptăți s-a numărat desigur și Gh. I. Brătianu.

Afirmării de felul acestora care susțineau că „în afară de numele său într-adevăr ilustru Gh. I. Brătianu nu a adus nimic care să justifice ascensiunea și ambitiile sale politice”¹⁵, ca și altele de natură similară i-au produs desigur multă rîmnicire. Încercind a judeca „temeurile” în baza cărora Gh. Brătianu a fost numit suplinitor în noiembrie 1923 și titular în iunie 1924 la catedra ieșeană trebuie să avem în vedere în primul rînd pregătirea înțărului profesor. În 1917 se înscria la Facultatea de Drept a Universității din Iași, fiind declarat licențiat în octombrie 1919¹⁶. În anii 1917–1918 a frecventat și prelegerile de la Facultatea de Litere a aceleiasi Universități¹⁷. Licența în litere o va obține însă la Sorbona în iulie 1921¹⁸. În capitala Franței a mai fost înscris la „Ecole des Chantres” și, așa cum menționează recomandarea în baza căreia va fi numit titular, a fost și elev la „École des Hautes Études”, secția filologie și istorie¹⁹. A lucrat sub directia lui Ferdinand Lot, reputatul medievalist pe care nu va ezita însă să-l critique atunci cînd acesta va vorbi despre poporul roman ca despre „o enigmă și un mitral istoric”²⁰.

Totodată a frecventat cursurile lui Gabriel Millet, profesor la École des Hautes Études din Paris, care, participant fiind la primul Congres de bizantinologie cu o comunicare despre sigilile „comercialilor” bizanțini, trecea în aprilie 1924 prin Iași²¹. Brătianu a fost înscris la cursul

¹¹ P. Ghîță, *Oameni și fapte*, București, 1937, p. 31.

¹² I. Dafin, *Figuri ierarhe*, Ed. a II-a, Iași, p. 359.

¹³ N. Iorga, *Vîntul moștenirii culturale și literare în secolul al XVII-lea în ARMST*, serin II, XVII-VIII, 1915–1916.

¹⁴ Gh. I. Brătianu, O comemorare ce se impune, în *Miscarea*, an. XVII,

nr. 77, 6 aprilie 1923, p. 1.

¹⁵ P. I. Ghîță, op. cit., p. 93.

¹⁶ Gh. I. Brătianu, *Memoriu*, p. 6.

¹⁷ Arh. St. Iași, fond Facultatea de Litere, Corespondență, dosar 5/1923,

¹⁸ Gh. I. Brătianu op. cit., p. 6.

¹⁹ P. Turian, St. S. Gavreț, L. Nastasă, op. cit., p. 363.

²⁰ Gh. I. Brătianu, O enigmă și un mijloc istoric: poporul român, p. 3.

²¹ Oaspetii bizantinologi la Iași, în *Miscrea*, XVIII nr. 96, 25 aprilie 1924.

de paleografie latină al lui E. Berger, iar la Sorbona a audiat și cursurile mareiui bizantinolog Charles Diehl. „Produs al Școlii românești de istorie universală”²², Brățianu și-a asigurat astfel o pregătire la fel de temeinică, ca a celor mai mari specialiști ai epocii, „lucrând în intimitatea unor spirite strălucite ale istoriografiei europene”²³. În anul 1923 avea să-și susțină doctoratul în filosofie la Cernăuți.

Tinărul profesor venea cu o bogată informație dobândită prin cercetările făcute în arhive la Neapole în 1922, la Genova în 1922 și 1924, în bibliotecile din Paris, Roma, Berlin, Praga și Bruxelles.²⁴ Rezultatele ale unora din aceste investigații sunt și lucrările de specialitate în baza căror Consiliul Facultății a recomandat pe Brățianu și Ministerul 1-a confirmat ca suplinitor și apoi ca titular la catedra de istoric medie modernă și contemporană în noiembrie 1923 și, respectiv, în iunie 1924. Tinerarizarea s-a făcut în baza articoului 81 din Legea învățământului secundar și superior.²⁵

În recomandarea din 27 mai 1924 sunt menționate un număr de nouă lucrări, subliniindu-se că „aceste lucrări și pregătirea cu conștiințoziată științifică ne arată pe un cercetător istoric serios, care promite să aducă încă și alte lucrări de mare însemnatate. Ele însele sunt de o mare valoare științifică, ceea ce îndreptățește recomandarea sa la catedra menționată vacanță”²⁶.

Recomandarea este semnată de N. Șerban, C. Papacostea, Al. Philipide, I. Găvănescu, G. Ibrăileanu, P. Andrei, Ilie Minea și O. Taftali, care dau numirii lui Gh. Brățianu greutatea unei decizii îndreptățite de competența unor asemenea specialiști. Numirea lui Brățianu se înscria într-o „strategie de ocupare a catedrelor, a fotoliilor de la Academie și a reprezentanțării în organismele de interes istoriografic” de oameni ținând de „constelația critică”²⁷.

Brățianu ajunge profesor la o vîrstă la care și alți colegi de generație — Giurescu, Panaiteescu — dețineau aceeași funcție, fiind o tendință a vieții culturale românești de a se acorda un credit deosebit tinerilor. Prin urmare, pregătirea și aprecierea de care se bucura a fost principalul „temei” al numirii sale. Doctrina de a înălțura orice suspiciune în legătură cu situația sa de fiu al unui fost președinte al Consiliului de Miniștri explică și susținerea în 1929 a doctoratului în litere la Sorbona, fapt rar întâlnit pentru un om care avea deja un doctorat în ţară.²⁸

Principala dezmintire a acuzațiilor răuvoioare amintite o oferă valoarea lucrărilor menționate în recomandarea din 27 mai 1924 și activitatea desfășurată la catedră. Cu totul remarcabilă a fost lectia de deschidere

²² L. Boia, *L'histioriographie roumaine et l'école des Annales. Quelques influences*, în *ATLB*, XVIII, 1979, p. 31—40.

²³ P. Teodor, *Evolutia gândirii istorice românești*, Cluj, 1970, p. XLII.

²⁴ Gh. I. Brățianu, *Memoriu...*, p. 6.

²⁵ Legea a fost dată în 1898 de S. Haret. În conformitate cu dispozițiile ei era eludat concursul și se considera drept criteriu de selecție activitatea științifică. Pe baza ei au fost numiți în învățământul universitar o seamă de importanță personalități. Cf. *Istoria Universității din Iași*, 1983, p. 70.

²⁶ Viz. P. Turlea, St. S. Gorovei, L. Nastasa, op. cit., p. 368.

²⁷ Al. Zub, *De în istoria critică la criticiism*, p. 150.

²⁸ V. Răpeanu, *Cultura și istorie*, II, p. 138.

dere a cursului de istorie universală de la Facultatea de Litere din Iași, tinută la 22 noiembrie 1923.²⁹

Expresie sintetică a acumulărilor, lectia este și un veritabil program al cursului ce și propuse a-l tine la Iași. Îl putem astfel judeca pe înăru profesor chiar din start. Așa cum s-a remarcat, el „dovedea aici o stăpinire aproape surprinzătoare a domeniului, urmărît în perspectiva importanțelor realizări de pînă atunci, dar și a necesității înorilor“³⁰. Marele Iorga va scrie că „D.-I. Gh. I. Brătiannu a făcut foarte bine tipăritu-și lectia de deschidere la Universitatea din Iași *Concepțiunea actuală a istoriei medievale* (București, 1924). E o expunere a formării Istoriei medievale și o apărare călduroasă, eloventă a evului mediu de un finar care a cetit mult și a avut cum și unde ceti. Idei generale largi și juste însotesc aceste pagini. Bibliografia bogată și de cel mai mare folos face din această broșură un ajutor de lucru indispensabil oricui“³¹.

Facultatea de Litere a Universității din Iasi deținea catedre ilustrate de profesori care au adus contribuții importante în planul culturii românești în general și al istoriografiei în special. Astfel, un tablou al personalului didactic al Facultății înregistra pe Al. Philippe la Filologie română, G. Ibrăileanu la Istoria literaturii române moderne, L. Găvănescu la catedra de Pedagogie, Tr. Bratu la Germană, I. Petrovici la „istoria filosofiei moderne și logică“, suplinind și catedra de Istoria filosofiei antice, O. Tafrahi la Arheologie și antichități, G. Pascu la Istoria literaturii române vechi, I. Marinescu la Latină, I. Minea la Istoria românilor, N. Serban la Franceză, P. Andrei la Sociologie și etică, C. Papacostea la Greacă, I. Botec la Engleză, M. Ralea la Pedagogie socială, asistind și la catedra de Istoria filosofiei moderne și logică, C. Fedeleș la Psihologie și estetică și, în baza unei convenții cu statul francez, I. Volquin tot la Franceză.³² Faptul de a ajunge la douăzeci și cinci de ani alături de marii profesori amintiti și a se bucura de aprecierea și încrederea lor era în sine nu numai o recunoaștere, ci presupunea și o fațăduială pe care Brătiianu a întelos sa și-o țină.

„Rostul acestui învățămînt — arăta istoricul la începutul cerieriei sale — este deci însoțit : cursul va trebui să dea caracteristicile esențiale și atmosfera generală a vremii, proseminalul și seminarul să pregătească specialiști care întrunind elementele paleografiei, ale diplomaciei și arheologiei medievale să cerceze toate rămasările trecutului astăzi în interiorul granitelor că și în bogatetele depozite ale arhivelor străine“³³. „Muncind împreună să învățăm împreună“ propunea în lectia de deschidere profesorul Gh. I. Brătiianu și cuvintele sale trebuie judecate și având în vedere că răsunau de la catedra de istorie universală a Înviitorității din Iași anilor 1923, ce fusese ocupată cu competentă de I. Ursu (1908) și suplinită apoi, din 1919, de Ilie Minea. Era vorba de o

²⁹ Gh. I. Brătiianu, *Concepțiunea actuală asupra istoriei medievale. Lectie de deschidere a cursului de istorie universală cu un indice bibliografic*, București, 1924.

³⁰ V. Cristian, op. cit., p. 105.

³¹ N. Iorga, *Cronica*, în *Ri*, X, 1924, p. 160.

³² *Anuarul Universității Mihăilene*, Iași (1924—1925), Iași 1925.

³³ Gh. I. Brătiianu, op. cit.

muncă dusă doar de la un punct împreună, în spatele căreia trebuie întuit efortul permanent al cercetătorului caracterizat printr-o exigență cu sine rar înălțită. Orice expunere era pregătită cu multă minuțiozitate. Scrisoarea adresată de Brătianu la 11 noiembrie 1929 Sabinei Cantacuzino, care îl solicitase să tipă o conferință în cadrul ciclului coordonat de ea, conține o marturisire în legătură cu acest fapt. Pe lîngă cîteva considerații de ordin tehnic, legate de subiect și de formă, el se întrebă dacă va avea vreme să pregătească cum se cuvine aceea conferință, pentru că nu voia „să dea un fiasco lamentabil cu o improvizare“³⁴. Înalta înțintă științifică a cursurilor sale, metodă aleasă de expunere a savantului profesor³⁵ a fost remarcată de contemporani. Activitatea la catedră va fi un stimul pentru largirea fondului de informații pe care să se sprijine concepția sa asupra istoriei. În spiritul acestei necesități urma să se realizeze dialogul în această muncă comună. Alături de studenții sai, tinerul profesor „va studia mereu cu toată dragostea, cu toată rîvna — două calități indispensabile pentru un învățător“³⁶. Preocupările pentru cercetare li se suprapun cele vizând găsirea unor metode adecvate de exprimare. Articolul din 1926, *Theori nouă în învățămîntul istoriei. Cu prilejul unui studiu al domnului St. Zeletin*, oferă informații prețioase în legătură cu concepția sa despre studierea istoriei și ia poziție față de propunerile de reorganizare a învățămîntului istoric. Zeletin avea în vedere întocmirea unui curs de „istorie socială universală“, „o istorie socializată, cu un nou criteriu în alegerea faptelor și o nouă înțîmpărțire a materialului istoric“. Declara deschis că scopul este de a se ajunge deocamdată la un „compromis între istoria socială și vechea istorie politică“, vizîndu-se „o reformă radicală mai tîrziu“³⁷. Brătianu s-a pronunțat împotriva unora din concepțiile lui Zeletin: o „evidență rezervă pentru punctul de vedere materialist istoric“³⁸ sau, dincolo de aceasta, convingerea că altării de factorii economici trebuie luate în calcul „atâtdea elemente imponderabile în desfășurarea întîmplărilor omenești și atîtea îmînările ale mediului“³⁹ pentru a căpăta „o icoană a treutului“ care să ni-l înfățișeze după spusa lui Ranke „cum a fost într-adeveră“⁴⁰? Gheorghe Brătianu recunoște că „faptul istoric are o valoare socială dar a-i nega orice individualitate în timp și în spațiu, a susține că indiferent de imprejurări și de mediu fenomenul istoric se repetă invariabil cu rigoarea unei legi inseamnă a aseza în mod cu totul arbitrar istoria printre științele naturale“⁴¹ și a alege din materialul istoric numai acele elemente care convin tezei susținute. El sublinia implicatiile pe care le avea o asemenea atitudine, acelea de a face din învățămînt un instrument de clasă și de a făuri tineretului o mentalitate

³⁴ Biblioteca Academiei R. S. România, Bucuresti, Manuscrise, Corespondență, S. 7 (9), CDIII.

³⁵ I. Dafin, op. cit., p. 360.

³⁶ Ibidem, p. 361.

³⁷ Gh. I. Brătianu, *Teori nouă în învățămîntul istoriei. Cu prilejul unui studiu al domnului St. Zeletin*, Iasi, 1926, p. 34.

³⁸ P. Teodor, op. cit., p. XLVII.

³⁹ Gh. I. Brătianu, op. cit., p. 8–9.

⁴⁰ Ibidem, p. 5.

⁴¹ Ibidem, p. 5.

artificială, prezintindu-i din materialul istoric numai ceea ce convine economicului pe care îl urmărim⁴². Fără a ţăgădui importanța factorului economică a lui Zeletin este inexactă și unilaterală.

Pe de altă parte, se pronunță pentru o organizare temeinică a studiilor secundare care să ofere pregătirea necesară viitorilor studenți, astfel încât profesorul universitar să nu fie copleșit de o prea vastă materie și să poată face mai mult decât un curs de informare generală. Profesorul Gh. I. Brătianu își propusese o regindire a trecutului, "o reconstituire arhitectonică a lui, în care savantul își selecta cu acribie extrema datele relevante și le înălțuia într-o ordine logică impecabilă, asa, incit, argumentele noii analize întreprinse în lumina unui context documentar mult largit, nu numai prin fapte ci și prin viață, mentalitate, atmosferă, să aibă o putere maximă de persuasune, puterea străbătătoare a adevărului"⁴³. Pe marginea acestui studiu, Zeletin își exprima "surprinderea" în legătură cu atitudinea lui Brătianu în problema învățământului, atitudine în care el — vede „ceva reprezentativ. Pentru întreaga clasă” căreia îi aparținea profesorul, în sensul unei „neinmariri cu instinctul întreg al adoptării” care „numai bine nu poate aduce fături”⁴⁴.

Brătianu respingea ideea unui învățământ de clasa, afirmând că învățământul istoric românesc trebuie să considere „asa cum au făcut-o lungul și al cărurilor și istoricilor trecutului” numai ceea ce este permanent, ceea ce este tracic, să privească dincolo de ceea ce este freccitor, vremelnic, să servească în toate, nu „poruncile clipei, dar comandamentele istoriei”⁴⁵. Pătrivit, proprietelor conceptii, nu există contradicție între acest învățământ național, opțiunea sa fiind în spiritul afirmațiilor lui Gaston Paris din 8 decembrie 1870 asupra științei istorice, „care nu are alt obiect decât adevărul pentru sine însuși”⁴⁶. Brătianu se înțelege astfel pe linia tradițională a istoricilor militari și nu înțimplatător Al Rosetti formula acel paralelism între el și Kogălniceanu⁴⁷.

În cursul tinerut la Iași, ca și în cel de la București, Brătianu nu a părăsit „nici o clipă preocupările de a aseza în cadrul istoriei universale rostul neamului nostru, rostul românilor în istoria Europei, în istoria lumii, iar prin rostul acesta — consideră el — să ne definim misiunea”⁴⁸. Date fiind posibilitățile noastre de documentare, titlurile cursurilor și seminariilor ținute de Brătianu la Iași ne sint cunoscute doar parțial, fără ca să dispunem, cu excepția cursului introductiv, de textul acestora. Pe baza programului inițial schițat în cursul de deschidere, a mențiunilor cuprinse în *Anuarul Universității* pentru perioada cercetată, ca

⁴² *Ibidem*, p. 17.

⁴³ Z. Dumitrescu Busulenga, *Itinerarii prin cultură*, București, 1982, p. 111. Scrisoarea lui St. Zeletin către Brătianu din 20.XII.1926 (Biblioteca Academiei R. S. România, S. 56, CDII).

⁴⁴ Gh. I. Brătianu, *Formarea unității românești. Factori istorici*, București, 1940, p. 9.

⁴⁵ Gh. I. Brătianu, *Theorii...*, p. 17.

⁴⁶ Al. Rosetti, *op. cit.*, p. 1.

⁴⁷ Gh. I. Brătianu, *Cuvinte către români*, București, 1942, p. 17.

și a lucrărilor elaborate⁴⁹, puternică contură serii problemelor asupra căror profesorul Brătianu s-a oprit în cursurile și seminariile sale. Își propusese cercetarea acelui „mileniu din dezvoltarea omenirii care nu putea fi lăsat într-o uitare vitregă fără a ne lipsi atâtea verigi importante ale evoluției noastre, fără să răsăm nelămurite” atâtea puteri vii izvorite din acele „vremuri”⁵⁰. Însă demersul istoriei impune uneori refacerea drumului invers, de la contemporan spre faptul istoric cercetat. De aceea, sfera reală a preocupărilor lui Brătianu este mult mai largă, pornind de la istoria contemporană și trecind dincolo de mileniul evu-lui mediu spre antichitate.

Lucrul este sesizabil în cadrul cursurilor, prin apropiерile îndrăznețe stabilite astăzi în timp cât și în spațiu care stau la baza argumentației, ca și în tematica conferințelor și a studiilor publicate. Dorința obținerii unei imagini veridice asupra trecutului justifică extinderea sferei pre-ocupărilor și în plan spațial. Astfel, în studiile vizând domenii diferite ale istoriei naționale și universale se stabilesc conexuni interesante, pentru anumite zone geografice reliefindu-se o concentrare a interde-pendențelor. O asemenea zonă și pare a fi cea a Mării Negre și asupra ei se opresc în repetate rânduri abordările sub diferite aspecte. Această metodă îl va conduce la „o vizion modernă asupra istoriei uni-versale — ca și a celei românești — contribuind la îndepărtarea cerce-tării spre o „istorie totală”⁵¹.

Cursurile tinute la Iași se constituie în momente importante, mar-cînd cuprinderea în sfera preocupărilor a noi zone, fapte, evenimente, cercetate sub noi aspecte. „Criza lumii moderne, astăzi de asemănătoare în unele aspecte ale evoluției sale economice și sociale celei de la sfîr-situl timpurilor antice ce au văzut născindu-se o lume nouă”⁵², confe-rea studiului acestei perioade o valoare practică. Înțelegerea cauzelor „prăbusirii unei civilizații și a alcătuirii încete a lumii noii” era unul din obiectivele investigației înțărului profesor. Titular al catedrei de Istorie universală, el va alege ca temă a cursului finit în anul 1935/1936 Oră-șelele în evul mediu — cinci prelegeri în mai 1936 — și *Inceputurile evului mediu (secbolele IV—VII)*. Seminarul urma să asigure cunoaș-terea „bibliografiei noi a istoriei medievale”, „prin interpretaările de texte din *Monumenta Germaniae Historica. Scriptores*”, în timp ce prosemi-narul avea în vedere „lucrări practice de paleografie și diplomatică la-tină”⁵³. Aceeași temă a modalităților trecerii de la antichitate la evul mediu a fost tratată și în cursul din anul 1937—1938, intitulat *Sfîrșitul lumii antice și triumful Orientului* (pînă în secolul al VI-lea). Seminarul viză traduceri și comentarii din *Cronica lui Grégoire de Tours*⁵⁴. Unele din temele abordate în acest curs sunt reluate în *Etudes byzan-*

⁴⁹ Cursul poate fi privit și ca sinteză a preocupărilor profesorului din anul respectiv, a căror expresie detaliată o reprezintă lucrările publicate.

⁵⁰ Gh. I. Brătianu, *Concepțione...*, p. 6.

⁵¹ V. Cristian, *Considerații privind istoria universală*, în *România în Istoria Universității*, vol. II, Iași, 1987, p. 791—808.

⁵² Gh. I. Brătianu, *Une nouvelle histoire de l'Europe au Moyen Âge*, București, 1937.

⁵³ *Ibidem*, 1937—1938, p. 130.

tînes d'histoire économique et sociale. Autorul îajunge la concluzia că „încă înainte de criza din secolul al III-lea aurul atras de Orientul urban, industrial și comercial“ a „pășit Occidentul“ cu „baze rurale“, „ceea ce punea într-o nouă perspectivă trecerea de la lumea antică la civilizație medievală“⁵⁵. În acest context, „Bizantul“ cu influențele sale asupra slavilor, califatelor rivale din Asia, Africa și Spania, și apărarea lui Brătiianu, reprezentând încă un capitol mai considerabil pentru istoricul Europei și civilizația sa decât anarhia feudală ce a urmat în Occident în vaziori conjugate ale normanzilor, ungurilor și sarazinilor⁵⁶. Studierii acestui aspect, al istoriei universale îi este consacrat cursul din 1936–1937, intitulat *Din istoria socială a Imperiului bizantin*⁵⁷. Cursul tînuit în 1938–1939, *Istoria medievală: viața economică și socială în Europa de Apus și de Răsărit în secolele VI–VIII. Internationalism și naționalitate la sfîrșitul evului mediu*⁵⁸, este o ilustrare a extinderii areriei de investigație și a unghiurilor sub care este realizată această învestigație.

O examinare a documentelor din arhiva Universității moldave ar putea duce la concluzia că, în activitatea desfășurată la catedra din Iași, numărul cursurilor tînute de Brătiianu a fost deosebit de numărul celor de la care a absentat. Studierea cererilor de concediu înregistrează la fondul Facultății de Litere relevă, pe de o parte, absențe frecvente de la curs, iar, pe de alta parte, însă, motivarea lor (documentari în strâinătate, participări la întîniruri științifice internaționale etc.) indică valoarea preocupărilor profesionale. De altfel, valoarea profesorului nu poate fi apreciată doar în funcție de numărul cursurilor tînute, ci de nivelul lor. Deși informațiile nu permit o statistică exactă, putem observa că într-o primă parte a activității lui Brătiianu la Iași, pînă în 1927 și chiar pînă în 1930, absențele sunt puțin numeroase și întemeiate motivate, fiind vorba de cercetări întreprinse în străinătate, concedii pe timpul sesiunii parlamentare, cu recuperarea orelor pînă la sfîrșitul anului, sau de natură medicală, precum a fost cel cauzat de accidentul din vara lui 1926.

Este perioada în care studiază în arhivele din Genova (1924), devinând membru al Societății Ligure di Storia Patria din Genova (1925). Din 1926 este ales și membru în Comitetul internațional al studiilor istorice. Va lucra și în arhivele din Venetia și va trece prin biblioteca din marile capitale ale Europei. Roadele acestor studioase peregrinări le va culege la Paris în 1929, cînd va obține titlul de doctor în litere, cu mențiunea „très honorable“, la Universitatea din Paris. Primirea favorabilă a tezei prezentate de către critica internațională⁵⁹, dovedea că Iorga apreciază corect aptitudinile tinăruilui Brătiianu. În această perioadă este plasat și contactul cu M. Bloch (Oslo 1928), care va recenza

⁵⁵ V. Cristian, *Istoria la Universitatea din Iași*, p. 107.

⁵⁶ Gh. I. Brătiianu, *op. cit.*

⁵⁷ Anuarul Universității Mihăileni, 1936–1937.

⁵⁸ *Ibidem*, 1938–1939, p. 173.

⁵⁹ Recherches sur le commerce génois dans la mer Noire au XIIIe siècle et Actes des notaires génois de Péra et Caffa de la fin du treizième siècle (1284–1290).

elogios mai multe studii ale lui Brățianu. Până în 1930 sunt publicate numeroase studii, care anunțau realizările sale viitoare. Succesul de la Paris (1929) „ar fi trebuit, la întoarcerea în Moldova, să-l redă în întregime învățământului și cercetării. Prezenta sa la Paris într-o perioadă agitată și spectacolul luptelor în care se dezbatreau cauzele țării sale vor deștepta în el „demonul ereditar, cel al politiciei“⁶⁰. Și într-adevăr, din 1927 și îndeosebi din 1930, el se va dedica din ce în ce mai mult și vieții politice. Aceasta explică concediile din fiecare an pe timpul sesiunii parlamentare și suplinirea catedrei de Istorie universala în anii 1931—1935 de către C. Andreescu. Brățianu însuși arată: „Conștient de faptul că activitatea desfășurată la Universitatea din Iași, unde am fost profesor timp de șaptesprezece ani, a fost întreruptă mai ales după 1930, cind erau reținut aiurea de obligațiuni parlamentare și politice, am tînuit cu atât mai mult să aduc dovada continuătății de muncă și de preocupații științifice, în domeniul științei istorice“⁶¹. Avem în față o caracterizare sintetică a activității desfășurate la Iași, dar în egală măsură o marturisire ce sugerează prin aceasta ordine a priorităților și „continuităților“ structura profundă a personalității lui Brățianu. Din acest punct de vedere studierea perioadei profesoratului iesean se înscrie ca etapă în apropierea de dimensiunea de cercetător al istoriei și în înțelegerea ei ca notă dominantă a personalității lui Brățianu.

După 1930 acesta continuă să înscrie contribuții marcante în domeniul pe care îl ilustrează. Prestigiul profesorului Universității din Iași este sporit și prin participarea cu apreciate comunicări la o serie de întâlniri istorice internaționale, respectiv la Congresele internaționale de la Oslo (1928) și Zürich (1938), și la Congresele internaționale de studii bizantine de la București (1924), Belgrad (1927), Sofia (1934) și Roma (1936)⁶². Într-un fel, o consacrare a acestui prestigiu o reprezintă și faptul că în 1928 la propunerea lui Iorga, devine membru corespondent al Academiei Române, apoi în 1935 membru al Institutului Kondakov, membru străin al Societății Regale de Științe și Literă din Boemia (Praga, 1936), membru al Comitetului internațional al studiilor istorice din 1924, anul constituirii lui, al Comitetului național al istoricilor români, și; Institutului de științe morale și politice, București (1939)⁶³. A fost, de asemenea, membru în comitetul de redacție al *Revistei Iсторие Romaniae*, ca și în comitetul de redacție a publicației *Archives du Droit Oriental* din Bruxelles (1938). Timpul șederii la catedră a fost limitat în favoarea celui destinat studierii „tuturor rămășițelor trecutului“. Ca urmare, expunerile prezentate studentilor aveau la bază o documentație vastă și inedită, asupra căreia savantul reflectase îndelung, preocupat fiind de diferite lucrări de sinteză. Ar fi de ajuns a constaționa în acest sens doar proiectul schisat în 1937 prin acea *Une nouvelle histoire de l'Europe au Moyen Âge*, prezentată în cadrul Congresului internațional-

⁶⁰ V. Laurent, *Preface la Gh. I. Brățianu. La mer Noire. Des origines à la conquête ottomane*, München, 1969, p. 7.

⁶¹ Gh. I. Brățianu, *Memoriu...*, p. 3—4.

⁶² Vezi L. Năstășă, *Gh. I. Brățianu la congresele internaționale de istorie, în România în istoria universală*, vol. II, Iași, 1985, p. 731—743.

⁶³ Gh. I. Brățianu, *Memoriu...*, p. 3.

de științe istorice de la Zürich (1938), prin care iniția realizarea unei istorii medievale a Europei „care ar fi constituit un echivalent al cunoșterii Cambridge Medieval History, de o mai mare întindere și realizată într-o altă optică”⁶⁴. Fuseseră încheiate contracte cu unii din cei mai prestigioși istorici europeni, dar izbucnirea războiului a impiedicat realizarea proiectului.

„Alături de cursuri, seminarii și lucrările publicate, conferințele au reprezentat, chiar dacă la alt nivel, o materializare a cercetărilor sale. Înunde îndeosebi la Iași sau București, ele au o tematică foarte variată. Astfel, cea din 22 ianuarie 1927 se intitula *Evol mediu*⁶⁵. Pentru 14 februarie este menționată conferința *Liberalism și democrație*. La București, va conferenția în decembrie 1934 pe tema *Ludovic cet Sfint*, apoi, în aprilie 1936, despre *Renaștere și capitalism*, în noiembrie 1938 despre *Istoricul relațiilor economice românești cu Italia*, iar în martie de 1939 despre *Actiunea politică a României în 1919*⁶⁶. Si după plecarea de la Iași el va mai conferenția aici, la 18 martie 1941, la invitația lui I. Minea, directorul Institutului „A. D. Xenopol”, pe tema *Politica externă a regelui Carol I*⁶⁷, iar în 1942 pe tema *Moldova din punct de vedere geopolitic și etnografic*⁶⁸. Conceptia istorică a lui Gh. I. Brătianu conturată încă la venirea la catedră, aşa cum rezultă din cursul de deschidere, se va cristaliza apoi și în funcție de contextul de idei existent la Iași. Treptat, pe măsura afirmării, va contribui el însuși la formarea unui anume climat la Facultatea din Iași, atât prin reacțiile pe care le determină concepția sa, cît și prin deciziile pe care le putea lua ca urmare a desemnării sale în comisiile de examene. Prestigiul de care se bucura a făcut ca încă în ianuarie 1926 să fie desemnat ca membru în comisia examenului de docență în specialitatea Istorie medievală pe care N. Constantinescu urma să-l sustină la București⁶⁹, pentru că în februarie 1927 să fie delegat alături de Taftali, Minea și Barbulescu în comisia pentru examenul de docență în specialitatea Istoria românilor care se ținea la Iași⁷⁰. Tot în 1927 îl va recomanda pe Paul Nicoreescu ca profesor titular, făcând parte și din comisia celor patru specialiști pentru numirea acestuia conform articolului 81 la catedra de istorie antică a facultății din Iași⁷¹. De acernenea, va întocmi alături de Ilie Minea procesul verbal al comisiei pentru examenul de capacitate al lui C. Andreescu pentru obținerea titlului de asistent titular provizoriu pe lingă catedra de Istorie universala medievală și științele auxiliare ale istoriei⁷². În anul 1934 va prezenta un raport în baza căruia C. Andreescu a fost definitivat în funcția de asistent pe lingă catedra respectivă⁷³. În 1930 va fi membru în comisia pentru ocuparea prin concurs a catedrei de Istorie modernă și contemporană, va-

⁶⁴ V. Cristian, op. cit., p. 107.

⁶⁵ Arh. St. Iași, fond Rectorat, dosar 11/1927, f. 41.

⁶⁶ Arh. St. Iași, fond Facultatea de Litere, dosar 1/1939, f. 159—160.

⁶⁷ Arh. St. Iași, fond Universitate, Rectorat, dosar 2/1941, f. 289.

⁶⁸ Ibidem, dosar 2/1942, f. 70.

⁶⁹ Ibidem, fond Facultatea de Litere, dosar 5/1926, f. 27.

⁷⁰ Ibidem, dosar 12/1927, f. 27.

⁷¹ P. Turlea, St. S. Gorovei, L. Nastasă, op. cit., p. 370.

⁷² Arh. St. Iași, fond Facultatea de Litere, dosar 2/1931, f. 76.

⁷³ De la 1 ianuarie 1934. Cf. ibidem, dosar 1/1934, f. 240.

cantă la Facultatea de Litere din Iași, alături de I. Bărbulescu, C. C. Giurescu, C. Marinescu, I. Minea și Al. Philippide. Candidau I. Hudita și A. Oțetea. Discuțiile ce au avut loc în jurul acestui concurs nu l-au ocolit nici pe Brătianu, lucru neobișnuit pentru el, care se afla în bune relații cu colegii. Excepție au făcut și raporturile stabilită cu decanul I.ordan,⁷⁴ cu toate că, așa cum s-a afirmat, îl caracteriza un „bun simț admirabil și cumpătare în tot ce face, dar mai ales o modestie cum nu se mai întâlnescă deacăt foarte rar”⁷⁵.

Avinđ o concepție proprie asupra istoriei și a rostului învățămîntului lui istoric, el va resimți necesitatea creării unui cadru organizatoric adecvat. Întuind nevoia înființării unui post de asistent pe lîngă catedra de Istorie Universală, cere crearea și introducerea lui în bugetul anului 1927.⁷⁶ Va dovedi și o surprinzătoare înțelegere a nevoilor învățămîntului istoric, repetând la 6 septembrie 1928 cererea de scindare a catedrei de Istorie medie modernă și contemporană⁷⁷, un anacronism căcădărei de Istorie medie modernă și contemporană „un acanthurism căruia trebuie să-i punem capăt”, asa cum afirma el,⁷⁸ aceasta cu atât mai mult cu cît vedea în conferențiarul de istorie modernă și contemporană — Andrei Oțetea — „un element de valoare care poate ocupa o catedră cu același nume”. Catedra care îi rămînea urma a avea titlul de „Istorie medie și științele auxiliare ale istoriei”. Apreciind oportunitatea propunerii, Ministerul o aproba începînd cu 1 octombrie 1929. Din inițiativa sa a fost creat Institutul de Istorie generală, care trebuia să coordoneze activitatea celor trei catedre de istorie antică, medievală, modernă și contemporană.⁷⁹ Gheorghe I. Brătianu a încercat, de asemenea, crearea la Iași a unei catedre de Istoria Europei Orientale, pe care o propunea lui P. P. Panaiteescu, considerat a fi cel mai bine pregătit în această direcție,⁸⁰ dar proiectul nu a putut fi materializat. Va milita și pentru crearea unui Institut românesc de istorie la Constantinopol. Pe linia preoccupiedelor sale că a întregi legătura cu istoricii consacrați din străinătate se inscrie și propunerea din 27 octombrie 1937 de angajare a lui Franz Babinger, cunoscut orientalist german pentru a ține cu curs regulat la Universitatea din Iași de *Istoria imperiului otoman și de limba turcă*, cu privire specială la legătura turcilor cu țările noastre.⁸¹ În sprijinul pe C. Andreescu pentru definitivarea ca asistent pe lingă catedra sa (1933)⁸² și a propus definitivarea conferențiarului A. Oțetea (1 ianuarie 1934).⁸³ În martie 1938 cere publicarea vacanței conferinței de Istorie medievală cu privire specială asupra științelor auxiliare ale istoriei pentru a putea fi ocupată prin concurs.⁸⁴

Participarea efectivă a lui Gh. I. Brătianu la viața politică îl va distrage un timp de la catedră, nu însă și de la efortul constant de căutare

⁷⁴ P. Turlea, St. S. Gorovei, L. Năstasă, op. cit., p. 375—376.

⁷⁵ I. Dafin, *op. cit.*, p. 360.

⁷⁶ Arh. St. Iași, fond Facultatea de Litere, dosar 10/1927, f. 103.

⁷⁷ *Ibidem*, dosar 7/1928, f. 114.

⁷⁸ *Ibidem*, dosar 1/1939, f. 292.

⁷⁹ P. Turlea, St. S. Gorovei, L. Năstasă, op. cit., p. 357—358.

⁸⁰ *Ibidem*, p. 374.

⁸¹ Arh. St. Iași, fond Facultatea de Litere, dosar, 6/1933, f. 154.

⁸² *Ibidem*, dosar 6/1933, f. 164.

⁸³ *Ibidem*, dosar 2/1938, f. 240.

a adevărului istoric. Optiunea pentru istorie și practicarea sa în această manieră se constituie ca un răspuns personal dat de Brătianu comandamentului dimensiunea de cercetător al Istoriei, confirmarea oferind-o în primul rând opera sa, dar și una din „mărturisirile sale”:⁸⁴ „Se știe doar că farmecul istoriei, pentru cine îl simte și îl înțelege, își găsește temeiul mai puțin, în afirmarea unui adevăr dobindit, pe căil afiam în cercetarea continuă pentru a-l descoperi și defini”⁸⁵. Prin tot ce a reusit să întreprindă în sfera științifică și didactică la catedra de Istorie universală a Facultății de Litere de la Universitatea din Iasi, Brătianu s-a impus „ca un nume de rezonanță în perioada ieseana”, care a pregătit și anticipat realizările sale ulterioare.⁸⁶

G. I. BRĂTIANU PROFESSEUR À L'UNIVERSITÉ DE IASSY

Résumé

Par la présente démarche nous nous proposons d'apporter notre contribution à la mise en relief de la personnalité de l'historien G. I. Brătianu en précisant quelques aspects de l'activité déployée en tant que professeur à l'Université de Iassy. Brătianu a enseigné à Iassy entre les années 1923—1940, tout d'abord à la chaire d'histoire universelle du Moyen Age, moderne et contemporaine, devenue en 1929, à son initiative, chaire d'histoire du Moyen Age et des sciences adjacentes de l'histoire. Sa nomination à cette chaire, en 1923, comme professeur suppléant, par la recommandation de I. Minea, et ensuite titulaire en 1924, s'inscrivait dans une stratégie fréquente à l'époque de faire occuper les chaires, les fauteuils d'Académie et d'autres positions privilégiées par les représentants de choix de l'intellectualité de l'entre-deux-guerres. La recommandation qui a servi à sa titularisation était signée par I. Minea, O. Tafraii, G. Ibraileanu, P. Andrei, C. Papacostea, Alexandre Philippide, etc., ce qui confère à la nomination de Brătianu le poids d'une décision justifiée par la compétence de tels spécialistes. Sa formation, confirmée par les diplômes obtenus à l'étranger, par l'appréciation dont il jouissait de la part de spécialistes de renom dans l'historiographie européenne, ainsi que de l'activité scientifique, ont été les principaux fondements de la nomination de Brătianu à la chaire de Iassy.

Les préoccupations scientifiques se reflètent également dans les sujets choisis pour les cours et les séminaires, où il se rapportera surtout au Moyen Age. Mais sa conception sur l'histoire imposait l'élargissement de la sphère réelle des préoccupations autant sur le plan temporel (partant de l'histoire contemporaine jusqu'à l'Antiquité) que sur le plan spatial. La leçon d'inauguration, portant le titre La conception actuelle sur l'histoire universelle; véritable programme de l'activité qu'il se proposait de déployer à Iassy, a été suivie par le cours

⁸⁴ Gh. I. Brătianu, *Memoriu...*, p. 5.

⁸⁵ V. Cristian, op. cit., p. 108.

Les villes au Moyen Âge, Les débuts du Moyen Âge (les IVe—VIIe siècles) (1935—1936), La fin du monde antique et le triomphe de l'Orient (1937—1938), De l'histoire sociale de l'Empire byzantin (1936—1937), Histoire médiévale: la vie économique et sociale dans l'Europe Occidentale et Orientale aux VIe—VIIIe siècles, Internationalisme et nationalité à la fin du Moyen Âge (1938—1939).

La solide formation de spécialité a été doublée chez G. Brătianu par la conscience limpide du rôle de l'enseignement historique roumain qui doit donner à la nation, "à présent, ainsi que dans d'autres circonstances, des pouvoirs et une force infinies", de la conviction que "parfois la chaire peut parler avec plus de bien-fondé et plus judicieusement que la tribune même".

Dans l'activité déployée par G. Brătianu à Iassy on peut distinguer deux étapes. Dans la première, qui correspond à la période 1923—1930 il a eu une activité soutenue en chaire, conformément au programme esquisonné dans la leçon d'inauguration. Cette période est jalonnée d'importants succès: l'obtention du doctorat à la Sorbonne, son élection dans différents organismes scientifiques internationaux, des participations à des congrès, etc. Après 1930, son entrée en politique l'empêche quelque temps de venir régulièrement aux cours. Mais il ne se lassera pas de continuer ses recherches. Pendant la période de professorat à Iassy, G. I. Brătianu s'est imposé comme un nom de prestige dans l'historiographie nationale et européenne, tout en anticipant ses réalisations ultérieures.

Traduit par MICHAELA SPINEI

